

DR. CZINE ÁGNES
alkotmánybíró, az Alkotmánybíróság elnökhelyettese,
tanszékvezető egyetemi tanár
Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Büntetőeljárásjogi Tanszék

GONDOLATOK A SZEMÉLYI SZABADSÁG ALAPTALAN KORLÁTOZÁSA MIATTI KÁRTALANÍTÁS KÉRDÉSEIRŐL

<https://doi.org/10.61382/MJE.Ertekezesek.2026.Czine.81>

Összefoglaló

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépése előtt több döntésében értelmezte a személyi szabadság jogellenes korlátozásához kapcsolódó kárigény alkotmányos alapját. Az Alkotmány 55. § (3) bekezdése kizárólag a törvénytelen letartóztatás vagy fogvatartás esetére állapította meg az állam kárfelelősségét. A testület következetesen hangsúlyozta, hogy e rendelkezés nem teremt általános, felróhatóságtól független kártalanítási kötelezettséget minden utóbb indokolatlannak bizonyult kényszerintézkedés esetére.

Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése ezzel szemben új fordulatot vezetett be az „alaptalan” szabadságkorlátozás fogalmával. Ez a módosítás érdemben kiszélesítette a kártérítéshez való jog alkotmányos alapját.

Az Alkotmánybíróság több határozatában vizsgálta, hogy az „alaptalan” korlátozás miként különül el a „törvénytől” korlátozástól. A gyakorlat szerint az „alaptalan” korlátozás olyan eseteket is magában foglalhat, amikor a jogszerűen alkalmazott kényszerintézkedés utóbb okafogyottá vagy szükségtelenné válik. A testület értelmezése így a személyi szabadság védelmét szélesebb körben biztosítja. A kártérítési igény alkotmányos alapja ma már nem kizárólag a formális jogsértéshez kötődik. Az Alaptörvény ezzel a személyi szabadság garanciális védelmét erősítette meg.

Kulcsszavak: személyi szabadság; jogellenes szabadságkorlátozás; alaptalan szabadságkorlátozás; kártalanítás; kényszerintézkedés; jogszerűség; szükségesség és arányosság

Bevezetés

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően több ízben vizsgálta a személyi szabadság korlátozása miatti kárigényhez való jogot.¹ Az Alaptörvénynek a személyes szabadság korlátozása miatt járó kártérítésre vonatkozó rendelkezése az Alkotmány szövegéhez képest érdemben módosult. Az Alkotmány 55. § (3) bekezdése ugyanis azt mondta ki, hogy az, aki törvénytelen letartóztatás vagy fogvatartás áldozata volt, kártérítésre jogosult. Ehhez képest az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése úgy rendelkezik, hogy akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytől korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.

Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatában az Alkotmány 55. § (3) bekezdése értelmezésével összefüggésben rámutatott, hogy e rendelkezés a kifejezetten törvénytől (nem a törvényben meghatározott okokból és nem a törvényben meghatározott eljárás alapján történt) előzetes letartóztatás vagy más, akár a büntetőhatalom gyakorlásához kötődő, akár egyéb, rendészeti, egészségügyi fogva tartás esetére állapítja meg az állam kárfelelősségét. A testület a 104/2009. (X. 30.) AB határozatban kifejezetten kimondta, hogy „az Alkotmány 55. § (3) bekezdéséből nem következik az állam kötelezettsége arra, hogy a felróhatóság vizsgálata nélküli kárfelelősségi alakzat keretében kompenzálja a szabadságelvonnással vagy korlátozással járó valamennyi, az állami büntető igény érvényesítése során eljáró szervezetek részéről alkalmazott, utóbb [...] indokolatlannak bizonyult büntető-eljárási kényszerintézkedések [...] elszenvédőit”.²

Az Alaptörvény hatálybalépése után (2012. január 1.) az Alkotmánybíróságnak több ügyben kellett már értelmeznie az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésének azon – az Alkotmány 55. § (3) bekezdésében nem szereplő – fordulátát, amely szerint a személyi szabadságnak nemcsak törvénytől, hanem „alaptalan” korlátozása is az érintett kárának a megtérítését vonja maga után.

1. A személyi szabadság alaptalan korlátozása miatti kártalanítás jogtörténeti hagyományai

A magyar történeti alkotmány konszolidált értelmezésének minimumához tartozik annak elfogadása, hogy a 19. században végbement polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmány részét képezik. E törvények teremtették meg – nem

¹ A legfontosabb döntések: 66/1991. (XII. 21.) AB határozat, 5/1999. (III. 31.) AB határozat, 36/2000. (X. 27.) AB határozat, 13/2003. (IV. 9.) AB határozat, 41/2003. (VII. 2.) AB határozat, 65/2003. (XII. 18.) AB határozat, 104/2009. (X. 30.) AB határozat.

² ABH 2009.894.

jelentéktelen előzmények után – azt a szilárd jogintézményi alapot, amelyre a modern jogállam épül.³ A kiegyezés után elfogadott, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1878. évi V. tc. és a Bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. (a továbbiakban: Bp.) a személyes szabadság és sérthetetlenség elvét volt hivatva megvalósítani.

A Bp. normaszövegéhez fűzött indokolásban a jogalkotó hangsúlyozta, hogy „[a] törvényhozásnak, mely büntetést állapít meg a bűnösre, multhatatlan kötelessége egyszersmind, hogy kártalanítást állapítson meg az ártatlanul sanyargatottnak”. Erre tekintettel a Bp. előírta, hogy az ártatlanul előzetes kényszerintézkedésekkel vagy büntetéssel sújtott személyek szabadon bocsátásán túlmenően gondoskodni kell megfelelő kártalanításukról is. A Bp. megalkotásakor ugyanakkor élénk vita bontakozott ki abban a kérdésben, hogy a jogtalanul elítéltek kártalanítása feladata lenne-e az államnak. Ezen álláspont szerint az állam csupán a büntetőjogi igényt érvényesíti („felségjogait gyakorolja”) az olyan esetekben is, amikor ennek valaki „véttlen” áldozatává válik.⁴

A Bp. által érvényesített új jogpolitikai szemlélet mögötti elvi megfontolásokat Finkey Ferencz akként foglalta össze: „[a] mint az államnak joga és kötelessége a büntető hatalom gyakorlása, ép úgy jogi kötelessége a bűnvádi eljárás során az eljáró hatóságok és közegek tévedése, rosszakarata vagy hanyagsága által ártatlan személyeknek okozott szenvedések és károk orvoslása, lehető helyreépítése. Az állam ily kártalanítási kötelezettségének elismerésével és törvénybeigatásával a Bp. mintegy betetőzi és megkoronázza a terhelt jogos érdeke s az egyéni szabadság védelme iránti nemes törekvését és új bizonyoságot szolgáltat arról, hogy a bűnvádi eljárási jog tényleg az egyéni szabadságjogok egy biztosítéka.”⁵

A Bp. 576. §-a ennek megfelelően kimondta, hogy „[a]nnak, a kit a bíróság a vád alól jogerősen felmentett, vagy a ki irányában az eljárást jogerősen megszüntette; kártalanításra igénye van akkor, ha a bíróság részéről elrendelt előzetes letartóztatást, vagy vizsgálati fogságot oly cselekmény miatt állott ki: 1. melyet nem ő követett el; 2. mely elkövetve egyáltalában nem volt; 3. melyet ő elkövetett ugyan, de a mely a törvény értelmében nem bűncselekmény”.

A Bp. 578. §-a pedig arról rendelkezett, hogy „[a]nnak, a ki jogerős ítélet alapján szabadságvesztés-büntetést szenvedett vagy pénzbüntetést fizetett le, illetőleg a kitől a pénzbüntetést behajtották, kártalanításra van igénye: 1. ha ujrafelvétel folytán jogerős ítélettel felmentették; 2. ha az ujrafelvétel folytán jogerős ítélettel kisebb büntetést állapítottak ellene, mint a milyent a hatályon kívül helyezett ítélet alapján elszenvedett”.

³ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [76].

⁴ KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárási jog*. Budapest, Osiris, 2008. 666.

⁵ FINKEY FERENCZ: *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1908. 564.

A Bp. hivatkozott rendelkezései tehát már 1896-ban előírták, hogy az ártatlanul előzetes kényszerintézkedéssel vagy büntetéssel sújtott személyeket egyéni szabadságuk alaptalan korlátozása miatt kártalanítani kell.

2. A személyi szabadság alaptalan korlátozása miatti kárigény megítélése az Alkotmány 55. § (3) bekezdése alapján

Az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően az Alkotmány 55. §-a szabályozta a személyi szabadság korlátozásának alkotmányos garanciáit. Az Alkotmány 55. § (3) bekezdése szerint „[a]z, aki törvénytelen letartóztatás vagy fogvatartás áldozata volt, kártérítésre jogosult”.⁶ E rendelkezést az 1989. évi XXXI. törvény iktatta az Alkotmányba. A törvény miniszteri indokolása utalt arra, hogy a jogalkotó a nemzetközi egyezmények⁷ szellemében szabályozta újra az alapvető jogokat és kötelezettségeket. Ennek ellenére az Alkotmány csak a személyi szabadság törvénytelen korlátozása esetére írt elő kártérítési kötelezettséget, míg a jogszerű eljárásban, de alaptalanul elrendelt intézkedések miatti kártalanításról nem rendelkezett.

Ennek ellenére az Alkotmánybíróság még működése kezdetén a személyi szabadság korlátozásának arányossága körében értékelte a jogszerű eljárásban, de alaptalanul elrendelt intézkedések miatti kártalanítási kötelezettséget. Az Alkotmánybíróság érvelése szerint „[a]z arányosság értékeléséhez hozzátartozik az is, hogy a korlátozás folytán esetleg bekövetkező és eleve ki nem küszöbölhető sérelmek elfogadható mérvű enyhítésére garanciák legyenek”.⁸ Ezt követően ugyanakkor az Alkotmánybíróság a kártalanítási kötelezettséget nem az Alkotmány 55. § (3) bekezdéséből, hanem az Alkotmány 7. § (1) bekezdéséből,⁹ az Alkotmány 57. § (2) bekezdésén alapuló ártatlanság vélelméből,¹⁰ majd az Alkotmány 57. § (3) bekezdésén alapuló védelemhez való jogból¹¹ vezette le. Ez utóbbi határozatában az

⁶ Az Alkotmány 55. §-ának részletes elemzéséről lásd TÓTH GÁBOR ATTILA: 55. § [A személyi szabadsághoz való jog]. In: JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég, 2009. 1947–1995.

⁷ A nemzetközi dokumentumok körében elsősorban a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (a továbbiakban: PPJNE) 9. cikkét és az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJEE) 5. cikkét szükséges kiemelni. Az Alaptörvény IV. cikkéhez hasonlóan e rendelkezések szabályozzák a személyi szabadság korlátozásának garanciális elemeit. A PPJNE 14. cikk (6) bekezdése és az EJEE 7. kiegészítő jegyzőkönyvének 3. cikke egyaránt tartalmaz rendelkezést a büntetőügyekben utóbb tévéssé vált bírói döntések miatti kártalanítási kötelezettségről.

⁸ 66/1991. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1991.342.

⁹ Lásd: 936/D/1997. AB határozat.

¹⁰ Lásd: 30/1995. (V. 25.) AB határozat.

¹¹ Lásd: 41/2003. (VII. 2.) AB határozat.

Alkotmánybíróság kifejtette, hogy „szükségtelenül korlátozza a védekezéshez való jogot, amikor nem kellően differenciált szabályozással zárja ki a kártalanításból azt, aki az eredményes felderítés megghiúsítása végett a hatóság megtévesztésére törekedett”.¹²

Az Alkotmánybíróság ezt követő gyakorlata során több döntésében is rámutatott arra, hogy az Alkotmány 55. § (3) bekezdése és a kártalanítás szabályai között nincs összefüggés, ezért a kártalanításból kizárás szabályai nem járhatnak az Alkotmány e rendelkezésének sérelmével.

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy az Alkotmány 55. § (3) bekezdése a kifejezetten törvénysértő (nem a törvényben meghatározott okokból és nem a törvényben meghatározott eljárás alapján történt) előzetes letartóztatás vagy más, akár a büntetőhatalom gyakorlásához kötődő, akár egyéb, rendészeti, egészségügyi fogva tartás esetére állapítja meg az állam kárfelelősségét, amelynek részletes szabályai, feltételei és korlátai a polgári jog területére tartoznak. Ezzel szemben a kártalanítás (visszatérítés) intézménye az állam büntetőhatalmának gyakorlása során előforduló tévedések orvoslását szolgálja; feltételeit és korlátait a büntetőeljárás jogszabályok határozzák meg.¹³

Az Alkotmánybíróság a fent idézett határozatában kifejtette továbbá: „A kártalanítás intézménye legáltalánosabban [...] az Alkotmány 2. § (1) bekezdésben normatív tartalommal megállapított jogállamiságra vezethető vissza. Az állam kártalanítási kötelezettségének alapja ugyanis nem az eljárási kényszerintézkedés (vagy a büntetés) jogtalansága, hanem az, hogy a jogállam nem háríthatja el a büntetőhatalom gyakorlásából adódó felelősséget olyan esetben, amikor valaki formailag jogszerűen, de érdemben alaptalanul szenved joghátrányt a büntető igazságszolgáltatásban.”¹⁴

Az Alkotmánybíróság a fentiekben kifejtett szempontokra hivatkozott a 104/2009. (X. 30.) AB határozatban is, amelyben a testület megállapította: az Alkotmány 55. § (3) bekezdéséből nem következik az állam kötelezettsége arra, hogy a felróhatóság vizsgálata nélküli kárfelelősségi alakzat keretében kompenzálja a szabadságelvonással vagy -korlátozással járó valamennyi, az állami büntetőigény érvényesítése során eljáró szervezetek részéről alkalmazott, utóbb – a büntetőjogi felelősség megállapításának hiánya vagy kisebb mértéke következtében – indokolatlannak bizonyult büntetőeljárás kényszerintézkedések és büntetőjogi szankciók elszenvedőit. Ugyanakkor a jogalkotóval szembeni alkotmányos kötelezettségként

¹² 41/2003. (VII. 2.) AB határozat, ABH 2003.430.440.

¹³ 41/2003. (VII. 2.) AB határozat, ABH 2003.430.436–437.

¹⁴ 41/2003. (VII. 2.) AB határozat, ABH 2003.430.445.

határozta meg a kártalanítási igény tényleges érvényesítését szolgáló szabályok megalkotását.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján látható, hogy a testület működésének kezdetén az alaptalanul (ártatlanul) elszenvedett szabadságelvonásért járó kártalanítás alkotmányos megalapozásának nem volt egységes dogmatikai háttere. Az Alkotmánybíróság későbbi gyakorlatában az vált következetes értelmezéssé, hogy az Alkotmány 55. § (3) bekezdése és a kártalanítás szabályai között nincs összefüggés. Ugyanakkor a testület a jogállamiságból fakadó alkotmányos követelményként határozta meg, hogy a jogszerű eljárásban alaptalanul elszenvedett szabadságkorlátozásért kártalanítás jár.

3. A személyi szabadság alaptalan korlátozása az Alaptörvény alapján

3.1. Mit jelent a személyi szabadság alaptalan korlátozása?

Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése a szabadság korlátozásának két esetét szabályozza: a törvénysértő és az alaptalan korlátozást. Törvénysértő a korlátozás, ha nem a törvényben meghatározott okokból és nem a törvényben meghatározott eljárás alapján történt. Ez esetben a lefolyt eljárás nem tekinthető jogszerűnek, és a közhatalmi intézkedés jogellenes.

Ehhez képest alaptalan a szabadság korlátozása akkor, ha a törvényesen elrendelt és végrehajtott, ámde utóbb tartalmilag megalapozatlanná vált közhatalmi intézkedés eredményeként sérül az egyén személyi szabadsága. Ilyen esetben nem beszélhetünk jogellenes közhatalmi intézkedésről, hanem a formálisan jogszerű közhatalmi intézkedés válik tartalmilag mégis megalapozatlanná.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint ugyanis a kifejezetten törvénysértő (nem a törvényben meghatározott okokból és nem a törvényben meghatározott eljárás alapján történt) letartóztatás vagy más, akár a büntetőhatalom gyakorlásához kötődő, akár egyéb, rendészeti, egészségügyi fogva tartás esetére állapítja meg az állam kárfelelősségét, amelynek részletes szabályai, feltételei és korlátai a polgári jog területére tartoznak. Ezzel szemben a kártalanítás (visszatérítés) intézménye az állam büntetőhatalmának gyakorlása során előforduló tévedések orvoslását szolgálja; feltételeit és korlátait a büntetőeljárás jogszabályok határozzák meg.

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza gyakorlatában, hogy a kártalanítás intézménye legáltalánosabban a jogállamiságra vezethető vissza. Az állam kártalanítási kötelezettségének alapja ugyanis nem az eljárási kényszerintézkedés (vagy a büntetés) jogtalansága, hanem az, hogy a jogállam nem háríthatja el a büntetőhatalom gyakorlásából adódó felelősséget olyan esetben, amikor valaki formailag

jogszerűen, de érdemben alaptalanul szenved joghátrányt a büntető igazságszolgáltatásban.

3.2. Mi a kártalanítás jogalapja az alaptalan szabadságkorlátozás miatt?

Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése a kár megtérítésének két módját foglalja magában: egyrészt a szabadság törvénysértő korlátozása esetén a kártérítést; másrészt a szabadság alaptalan korlátozása esetén a kártalanítást.

A kártérítési igény érvényesítésénél irányadó anyagi jogi szabályokat a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénynek (a továbbiakban: Ptk.) a szerződésen kívüli kárfelelősségről szóló rendelkezései tartalmazzák. Tekintettel arra, hogy ilyen esetben a szabadságtól való törvénysértő megfosztás a közhatalom – így jellemzően az állam büntetőhatalmának – gyakorlása során történik, a kárfelelősségre a Ptk. 6:549. § rendelkezései vonatkoznak. Emellett az Alkotmánybíróság korábbi döntésében már rámutatott arra is, hogy a Ptk. VI. könyve mellett a II. könyv is rendelkezik a kártérítés egyes speciális eseteiről a személyiségi jogok kapcsán. A Ptk. 2:42–2:50. §-ai határozzák meg az egyes személyiségi jogokat, azok tartalmát, míg a Ptk. 2:51–2:54. §-ai pedig ezen személyiségi jogok megsértésével okozott károk megtérítésének különös szabályairól rendelkeznek. A Ptk. 2:43. § b) pontja szerint személyiségi jog megsértése miatt indítható per a személyes szabadság megsértése esetén. A Ptk. 2:51. §-a a felrőhatóságtól független szankciókról, a sérelemdíjról pedig a 2:52. § rendelkezik. A sérelemdíj feltétele a Ptk. 2:52. § (2) bekezdése szerint a jogsértés tényének igazolása.¹⁵

A kártalanítási igény érvényesítésének alapvető szabályait szintén a Ptk. VI. könyve tartalmazza azzal, hogy a Ptk. 6:564. §-a kifejezésre juttatja azt az alapvető tételt, hogy önmagában a károkozás jogszerűsége nem alapoz meg kártalanítási jogkövetkezményt, ahhoz ugyanis a jogellenesség hiánya mellett kifejezett jogszabályi rendelkezés szükséges.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) jelenleg hatályos 845. §-a a kártalanítás jogcímeit differenciáltan szabályozza.¹⁶ A kártalanítás jogalapja szerint négy csoport különíthető el. Az első csoportba azok az esetek tartoznak, amikor a kártalanítás jogalapja, hogy a terhelttel szemben alkalmazott kényszerintézkedés elrendelését követően a nyomozó hatóság vagy az ügyészség utólag – a Be.-ben meghatározott okból – megszünteti az eljárást [Be.

¹⁵ 18/2023. (VIII. 3.) AB határozat, Indokolás [65].

¹⁶ Ennek részletes elemzéséről lásd BELEGI JÓZSEF: CVIII. Fejezet – Az alaptalanul alkalmazott szabadságkorlátozásért járó kártalanítás. In: BELOVICS ERVIN – ERDEI ÁRPÁD (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 1066–1079.

845. § (1) bekezdés]. A második csoportba – a törvényben meghatározott kivételekkel – azok az esetek tartoznak, amikor kényszerintézkedés elrendelését követően a bíróság a terheltet jogerősen felmenti vagy az eljárást megszünteti [Be. 845. § (2) bekezdés]. A harmadik csoportot azok az esetek alkotják, amikor a bíróság ugyan jogerősen megállapítja a terhelt bűnösségét, de a korábban alkalmazott kényszerintézkedés tartama meghaladja a jogerősen kiszabott büntetés tartamát vagy számát, illetve jogerősen alkalmazott intézkedés tartamát [Be. 845. § (3) bekezdés]. A negyedik csoportba pedig azok az esetek tartoznak, amikor a jogerős ítélet szerinti szabadságvesztést, elzárást, javítóintézeti nevelést, illetve kényszergyógykezelés végrehajtását követően a bíróság rendkívüli jogorvoslat alapján a terheltet jogerősen felmenti [Be. 845. § (4) bekezdés].

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 133/A. §-a szabályozza a kártalanítás eseteit. A hatályos szabályokat a 2022. évi L. törvény 140. §-a alakította ki. A korábbi szabályok módosításával a jogalkotó egyrésztől egyértelművé tette, hogy a kártalanításnak nem szükségszerű feltétele, hogy a szabálysértési eljárást megszüntető döntés szülessen. A jogalkotó a büntetőeljárás szabályaihoz közelítve megteremtette a kártalanítás lehetőségét akkor is, ha a jogerős döntést követő felülvizsgálat alapján az elkövetővel szemben jogerősen enyhébb büntetést szabtak ki, vagy intézkedést alkalmaztak, vagy a meg nem fizetett pénzbírság, helyszíni bírság szabálysértési elzárásra átváltoztatása esetén annak végrehajtása alaptalan volt. Emellett – szintén a büntetőeljárás szabályaival egyezően – a hatályos szabályozás kiterjesztette a kártalanítási igényként érvényesíthető igények körét a szabadság alaptalan korlátozása, illetve elvonása miatt bekövetkezett nem vagyoni sérelemért járó sérelemdíjra is.

Amint ezt az Alkotmánybíróság már több ponton is kiemelte, a személyi szabadság alaptalan korlátozása miatti kártalanítási igény nem korlátozódik a büntetőeljárási és a szabálysértési jog területére, hanem szélesebb körben érvényesül. Erre tekintettel állapított meg jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvényellenességet az Alkotmánybíróság a 23/2023. (X. 25.) AB határozatban. A szabályozás ugyanis nem tette lehetővé, hogy az érintettek kártalanítási igényt érvényesítsenek akkor, ha a sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelésük elrendelésére alaptalanul került sor.

Az Alkotmánybíróság következetes értelmezése szerint az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdéséből következő megtérítési igény közvetlenül az Alaptörvényen alapul. Ezt az igényt az érintett attól függően érvényesítheti, hogy a kár jogszerű vagy nem jogszerű eljárásban keletkezett. A jogellenes károkozás miatti kártérítési igény a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabálya alapján érvényesíthető. A jogszerű károkozás miatti kártalanítási igény azonban

– tekintettel a Ptk. 6:564. §-ára – kizárólag akkor érvényesíthető, ha azt jogszabály előírja. A jogalkotónak ezért az Alaptörvényből fakadó kötelezettsége, hogy minden olyan esetben meghatározza a kártalanítási igény érvényesítésének szabályait, ha jogszerű eljárásban közhatalmi intézkedés következtében a személyi szabadság alaptalan korlátozására került sor.

3.3. Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésének sérelmére alapított ügyek az Alkotmánybíróság jelenlegi gyakorlatában

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdését a 7/2022. (IV. 26.) AB határozatban, a 18/2023. (VIII. 3.) AB határozatban és a 23/2023. (X. 25.) AB határozatban értelmezte, és ezekben az ügyekben dolgozta ki az alaptalanul elszenvedett szabadságelvonásért járó kártalanítás alkotmányos hátterét.

A 7/2022. (IV. 26.) AB határozat alapjául szolgáló ügyben az első fokon eljáró bíróság megszüntette az indítványozó mint felperes által a Magyar Állam ellen kártérítés megfizetése iránt indított pert. A bíróság indoklása szerint a felperes hivatkozásával szemben a korábban hatályos büntetőeljárásról szóló törvény (a továbbiakban: 1998-as Be.) 583. § (5) bekezdésében foglalt tájékoztatási kötelezettség elmulasztása nem érinti az 1998-as Be. 583. § (1) bekezdésében foglalt jogvesztő határidő kezdetét. Mivel a felperes a keresetet a jogvesztő határidő elteltét követően terjesztette elő, a bíróság a pert megszüntette. A Miskolci Törvényszék az elsőfokú végzést helyben hagyta. Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy az ügyészség azzal, hogy az 1998-as Be. 583. § (5) bekezdésében előírtaknak megfelelően nem tájékoztatta az indítványozót a kártalanítás érvényesítésére vonatkozó szabályokról, alaptörvényi garanciát sértett. Tekintettel arra, hogy az 1998-as Be. 583. § (5) bekezdésében írt tájékoztatási kötelezettség elmulasztásának nincs semmilyen jogkövetkezménye, nem az eljáró bíróságoknak a kártalanítási igényt elkészttség miatt elutasító végzései üresítették ki az 1998-as Be. 583. § (5) bekezdésében írt szabályt, hanem a jogszabályi hiányosság. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a hatályon kívül helyezett jogszabály alaptörvény-ellenességét akkor állapíthatja meg, ha a jogszabályt konkrét esetben még alkalmazni kellene. Jelen esetben azonban ez a feltétel nem teljesült, így alaptörvény-ellenesség kimondására az érintett jogszabályok tekintetében nem volt törvényi lehetőség. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor megjegyezte, hogy a szabályozás Alaptörvénnyel való összhangja és egyúttal belső koherenciája azáltal lenne maradéktalanul biztosítható, ha a szabadságtól megfosztás alkotmányossága által megkívánt ezen garancia megsértéséhez olyan jogkövetkezmény kapcsolódna, amely a kártalanítási igény előterjesztésére nyitva álló határidő számítására kihatással lenne.

A 18/2023. (VIII. 3.) AB határozat alapjául szolgáló ügyben az indítványozóra az ellene indult szabálysértési hatósági eljárásban pénzbírságot szabtak ki, amelyet harminc napon belül kellett megfizetnie. A határozat rendelkező része alapján a pénzbírság megváltható közérdekű munkavégzéssel, ehhez az indítványozónak a fizetési határidő lejártát követő nyolc napon belül kell a munkaügyi központnál jelentkeznie. Amennyiben egyiknek sem tesz eleget, a pénzbírságot elzárásra változtatja az illetékes járásbíró. Az indítványozó a számára kiszabott közérdekű munkát elvégezte, a munkavégzés elvégzéséről szóló igazolást azonban adminisztratív mulasztás miatt nem továbbították a szabálysértési hatóságnak. Az illetékes szabálysértési hatóság ezért a pénzbírságot tizenkét nap szabálysértési elzárásra átváltoztatta. Az indítványozó a szabálysértési elzárást letöltötte. Ezt követően értesítette az illetékes járási hivatal a szabálysértési hatóságot, hogy megtalálták a munkavégzésről szóló igazolást. Ennek eredményeként az eljáró szabálysértési bíróság az átváltoztatásról szóló végzést hatályon kívül helyezte, és az átváltoztatást mellőzte.

Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló ügyben az indítványozó a Szabs. tv. kártalanításra vonatkozó differenciálatlan szabályozása következtében a vele szemben végrehajtott alaptalan szabadságkorlátozásért nem tudott kártalanítási igényt érvényesíteni. Figyelemmel a Szabs. tv. bagatell büntetőjogi természetére, valamint az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésének alapjogi tartalmára és korlátozásával szembeni alkotmányos követelményekre, az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Szabs. tv. kártalanításra vonatkozó rendelkezéseinek Alaptörvényből levezethető lényeges tartalma hiányos. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet állapított meg, amelynek megszüntetésére határidő tűzésével hívta fel az Országgyűlést.

A 23/2023. (X. 25.) AB határozat alapjául szolgáló ügyben az indítványozó kötelező intézeti gyógykezelését rendelték el. Az indítványozó utólagosan személyiségi jogi pert indított, kérve annak megállapítását, hogy az eljáró bíróság megsértette személyiségi jogait azzal, hogy kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelését alaptalanul rendelte el. Az eljáró bíróság elutasította az indítványozó keresetét, és döntésében kifejtette, hogy a személyiségi jog jogellenes korlátozása kizárt akkor, amikor kifejezett jogszabályi engedély alapján lépi át valaki e jogok határát. Ezen felül úgy ítélte meg, hogy egy utólagosan törvénysértőnek talált bírósági döntés alapján elszenvedett kényszerintézkedés önmagában nem alapozza meg a személyiségi jogsértést. Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította: az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése garanciális jelleggel rögzíti, hogy akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénysértő módon korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.

Ezzel az alaptörvényi rendelkezéssel nem áll összhangban az, hogy a törvényi szabályozás kizárólag arra az esetre vonatkozik, amikor a közhatalmi jogkörben okozott kárért való felelősség feltételei fennállnak. Az Alkotmánybíróság ezért arra a megállapításra jutott, hogy ezen alaptörvényi garanciális elvárásnak a hatályos szabályozás nem biztosít hatékony igényérvényesítési eljárási keretet. Erre tekintettel felhívta a jogalkotót, hogy az alapjogsértő helyzetet orvosolja.

4. Nemzetközi kitekintés

Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése a korábbi alkotmányos szabályozáshoz képest új alkotmányi szintű szabály. E rendelkezés egyértelművé teszi, hogy az alaptalan vagy törvénytelen szabadságelvonás miatt az államnak kártalanítási, illetve bírósági jogkörben okozott kár esetén kártérítési kötelezettsége keletkezik. Az Alaptörvény normaszöveg-javaslatához fűzött indokolás értelmében az Alaptörvény IV. cikke a nemzetközi egyezményekre is figyelemmel határozza meg a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog korlátozásának garanciális elemeit.

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény két cikke is vonatkozik az Egyezménybe ütköző fogva tartás miatti vagyoni kompenzációra, amelyet az államoknak biztosítaniuk kell. Az egyik az 5. cikk 5. bekezdése, a jogellenes fogva tartásról, a másik a 7. kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikke, a bírói hiba miatti kártalanításhoz való jogról, vagy másképpen a téves ítélet folytán történő elítélés miatti fogva tartásról szól.

Az 5. cikk 5. bekezdése az Egyezmény elfogadása óta (1950) létezik, míg a 7. kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikke szerinti kompenzációs jogalap csak évtizedekkel később, 1988-ban került az Egyezménybe. Az utóbbi rendelkezés esetjoga rendkívül szerény az 5. cikk 5. bekezdése szerinti esetjoghoz képest, mert az elmarasztalások inkább ez utóbbi alapján történnek. Az EJEB hangsúlyozta, hogy a 7. számú kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikkének célja, hogy kártérítési jogot biztosítson azoknak a személyeknek, akiket igazságszolgáltatási tévedés következtében ítélték el, amennyiben az ilyen ítéletet a hazai bíróságok új vagy újonnan felfedezett tény alapján hatályon kívül helyezték.¹⁷

Kompenzációt nem minden felmentés esetén ítélnek meg automatikusan. Erre csak akkor kerülhet sor, ha az egyént jogerős ítélettel kellett elítélni bűncselekmény elkövetése miatt, valamint az ítéletet később hatályon kívül kellett helyezni, vagy a személyt kegyelemben kellett részesíteni. A határozat hatályon kívül helyezésének vagy a kegyelemnek új vagy újonnan felfedezett tényen kell alapulnia, amely meg-

¹⁷ Lásd Poghosyan és Baghdasaryan kontra Örményország, (22999/06), 2012. június 12., 49. pont.

győzően bizonyítja, hogy igazságtalan ítélet született. Az egyénnek ténylegesen el kellett szenvednie a büntetést (például szabadságvesztést) az ítélet eredményeként.”¹⁸

A két egyezményi cikk teljes összevetése meghaladja ezen elemzés kereteit. Ki kell azonban emelni a fő különbséget. Mindkét rendelkezés az elítélés utáni fogva tartásra vonatkozik, de az Egyezmény 7. jegyzőkönyv 3. cikke szerinti kompenzációs jogra olyan esetekben lehet hivatkozni, amikor a jogerős ítélet nyilvánvalóan tévesnek bizonyult új tények vagy újonnan nyilvánosságra hozott bizonyítékok miatt (perújítás). Az 5. cikk 5. bekezdésére pedig akkor, ha az ítélet meghozatala során olyan súlyos eljárási hibákat követtek el, amelyeket később rendkívüli (például felülvizsgálati) jogorvoslattal orvosoltak.¹⁹

Ennek következtében – a kiterjedtebb bírói gyakorlat miatt – inkább az 5. cikk 5. bekezdéséhez kapcsolódó esetjog szolgál fontosabb tanulságokkal, így azt elemzem.

Az 5. cikk szabályai nagyon általánosnak tűnnek, de az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) esetjogában meghatározza azokat az elveket, amelyek részletesen kibontják az Egyezmény 5. cikkének egyes rendelkezéseit. Az 5. cikk 1. pontja rögzíti: „Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra”. Ennek feltételeit a hazai hatóságoknak biztosítaniuk kell. Az Egyezmény természetesen felsorolja azokat a kivételeket is, amelyek a hazai hatóságok számára a bűnüldöző, a közrendvédelmi és általában a társadalom érdekeit védő fogva tartásokat lehetővé teszi. Ez a felsorolás azonban nem példálózó, hanem taxatív, vagyis minden más, ezen kívüli fogva tartás még a hatóságok részére sem megengedett, és egyezményellenes. Következménye pedig a vagyoni kompenzáció, amelyet az államoknak biztosítaniuk kell.

Az Egyezménnyel összhangban álló fogva tartásokat a cikk hat csoportba osztja. Eszerint szabadságától csak törvényben meghatározott eljárás útján lehet megfosztani valakit bírósági határozat vagy törvényi kötelezettség végrehajtása érdekében (5. cikk 1/b), illetve őrizetbe venni abból a célból, hogy az illetőt a hatáskörrel rendelkező hatóság elé állítsák bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja miatt, vagy ha ez a bűncselekmény elkövetésének, illetve a szökésnek a megakadályozásához szükséges (5. cikk 1/c.). A kiskorúakra külön rendelkezés vonatkozik, ahol törvényes őrizetbe vétel alkalmazható nevelési felügyelet céljából vagy hatóság elé

¹⁸ 7. Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. Cikk – Kártalanításhoz való jog bírói hiba esetén. Ha büntetőügyben hozott jogerős elmarasztaló ítéletet utóbb megsemmisítenek, vagy az elítéltet kegyelemben részesítik azért, mert új vagy újonnan feltárt tények bizonyítják, hogy bírói tévedés történt, azt a személyt, aki ezen ítélet folytán büntetést szenvedett el, kártalanítani kell az adott államban érvényes törvényeknek vagy joggyakorlatnak megfelelően, hacsak be nem bizonyítják, hogy a tények nem kellő időben való felfedése teljesen vagy részben az elítéltnak róható fel.

¹⁹ MAŁGORZATA WASEK-WIADEREK: *European standard of compensation for wrongful convictions*. Routledge, 2023. 192. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003229414-11>

állítás érdekében (5. cikk 1/d). Külön kiemeli az Egyezmény a közegészségügyi és szociális okokat, mert fogva tartást lehet elrendelni fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, továbbá „elmebetegek”, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók részére (5. cikk 1/e), valamint idegenrendészeti intézkedések biztosítása céljából (5. cikk 1/f). Idetartoznak az elítélés utáni fogva tartások is (5. cikk 1/a), vagyis a szabadságvesztési típusú büntetések (például elzárás) abból a szempontból, hogy ha valaki például jogalap nélkül „túlüli” a kiszabott büntetést.

Az Egyezmény 5. cikk 5. bekezdése rendelkezik arról, hogy a hazai hatóságok által a fogva tartások ezen körének túllépése, megsértése esetére milyen jogorvoslatot, vagyoni kompenzációt kell biztosítani a sérelem áldozata számára. Az (5) bekezdésben meghatározott kompenzációhoz való jog azonban feltételezi, hogy valamelyik bekezdés megsértését belföldi hatóság vagy az EJEB megállapította. Amennyiben a belföldi hatóság nem állapítja meg az 5. cikk bármely más rendelkezésének közvetlen vagy lényegi megsértését, az EJEB-nek magának kell először rögzítenie az ilyen jogsértés fennállását.²⁰ Az (5) bekezdés alkalmazhatósága tehát nem függ a jogellenesség belföldi bizonyításától, és attól, hogy a jogsértés nélkül az érintett személyt szabadon engedték volna.²¹

A letartóztatás vagy fogva tartás a hazai jog szerint törvényes lehet, de mégis sértheti az 5. cikket, ami az 5. cikk (5) bekezdésének alkalmazhatóságát eredményezi.²² Az 5. cikk (5) bekezdése alapján nem csupán látszatdeklarációra van szükség a hazai jogban, hanem közvetlen és érvényesíthető jogot kell teremteni a kompenzációra a nemzeti bíróságok előtt.²³

Az 5. cikk (5) bekezdésében foglaltak akkor teljesülnek, ha lehetőség van kompenzáció iránti kérelem benyújtására.²⁴ Ezen jog hatékony gyakorlását kellő bizonyossággal kell biztosítani.²⁵ A kérelmek elbírálásakor a hazai hatóságoknak az 5. cikk szellemében, túlzott formalizmus nélkül kell értelmezniük és alkalmazniuk a hazai jogot,²⁶ vagyis kellő rugalmasságot kell tanúsítaniuk a kérelem elbírálásakor.

Nagyon fontos kitétel, hogy a kompenzációhoz való jog elsősorban vagyoni jellegű, de nem biztosít jogot a fogva tartott személy szabadon bocsátására, amelyre az Egyezmény 5. cikkének (4) bekezdése vonatkozik.²⁷ A letartóztatás, a vizsgálati fogság idejének a büntetésbe való beszámítása nem minősül az 5. cikk (5) be-

²⁰ Nechiporuk és Yonkalo kontra Ukrajna (42310/04), 2011. április 21., 227. és 229. pontok.

²¹ Blackstock kontra Egyesült Királyság (59512/00), 2005. június 21., 51. pont.

²² Harkmann kontra Észtország (2192/03), 2006. július 11., 50. pont.

²³ A. és társai kontra Egyesült Királyság [GC], (3455/05), 2009. február 19., 229. pont.

²⁴ Michalák kontra Szlovákia (30157/03), 2011. február 8., 204. pont.

²⁵ Ciulla kontra Olaszország (11152/84), 1989. február 22., 44. pont.

²⁶ Fernandes Pedroso kontra Portugália (59133/11), 2018. június 12., 137. pont.

²⁷ Bozano kontra Franciaország, a Bizottság (9990/82), 1984. május 15-i határozata.

kezdésében előírt kompenzációnak, mivel nem pénzügyi jellegű.²⁸ A büntetés csökkentése azonban az 5. cikk (5) bekezdése értelmében vett reparációt jelenthet, ha azt kifejezetten a szóban forgó jogsértés orvoslására ítélték meg, és az mérhető és arányos hatással volt az érintett személy által letöltött büntetésre.²⁹

Az 5. cikk (5) bekezdése nemcsak a vagyoni kár megtérítésére vonatkozó jogot foglalja magában, hanem az 5. cikk egyéb rendelkezéseinek megsértése következtében az érintett személy által elszenvedett lelki szenvedés, szorongás és frusztráció miatti kompenzációs jogot is.³⁰

Az 5. cikk (5) bekezdése nem tiltja meg a szerződő államoknak, hogy a kompenzáció megítélését attól tegyék függővé, hogy az érintett személy képes-e bizonyítani a jogsértésből eredő kárt.³¹ Az Egyezmény 5. cikkének (5) bekezdése nem jogosítja fel a kérelmezőt egy meghatározott összegű kompenzációra.³² Az 5. cikk (5) bekezdésének megsértése megállapításakor az EJEB figyelembe veszi az Egyezmény 41. cikke szerinti saját gyakorlatát hasonló ügyekben, valamint az ügy ténybeli elemeit, például a felperes fogva tartásának időtartamát.³³ Az a pusztán tény, hogy a nemzeti hatóságok által megítélt összeg alacsonyabb, mint az a kártérítés, amelyet az EJEB hasonló ügyekben ítélt volna meg, önmagában nem jelenti az 5. cikk (5) bekezdésének megsértését.³⁴ Azonban az elhanyagolható vagy a jogsértés súlyosságához képest teljesen aránytalan kompenzáció nem felel meg az 5. cikk (5) bekezdésében foglalt követelményeknek, mivel ez a rendelkezés által garantált jogot elméletivé és illuzórikussá tenné.³⁵

Összefoglalva tehát, az EJEB gyakorlata szerint az Egyezmény 5. cikk (5) bekezdése egy önálló és általános kompenzációs jogot biztosít azoknak, akiket az 5. cikk (a szabadsághoz és biztonsághoz való jog) bármely korábbi bekezdését sértő módon fosztottak meg szabadságuktól. Fő jellemzői az alábbiak:

- A kompenzációs igény járulékos jellegű, mivel érvényesítésének előfeltétele, hogy az 5. cikk (1)–(4) bekezdéseinek egyike bizonyítottan sérüljön. Ez a jogsértés megállapítható közvetlenül az EJEB által, vagy a hazai bíróságok (például az Alkotmánybíróság vagy rendes bíróságok) által.

- A tagállamok kötelesek olyan belső jogi utat biztosítani, ahol az érintett vagyoni jellegű kompenzációt követelhet. Ez a jog nem lehet elméleti; a gyakorlatban

²⁸ Włoch kontra Lengyelország (2. sz.), (33475/08), 2011. május 10., 32. pont.

²⁹ Porchet kontra Svájc (határozat) (36391/16), 2019. október 8., 18–25. pontok.

³⁰ Sahakyan kontra Örményország (66256/11), 2015. november 15., 29. pont.

³¹ Wassink kontra Hollandia (12535/86), 1990. szeptember 27., 38. pont.

³² Damian-Burueana és Damian kontra Románia (6773/02), 2009. május 26., 89. pont.

³³ Vasilevskiy és Bogdanov kontra Oroszország (52241/14, 74222/14), 2018. július 10., 23. pont.

³⁴ Mehmet Hasan Altan kontra Törökország (13237/17), 2018. március 20., 176. pont.

³⁵ Vasilevskiy és Bogdanov kontra Oroszország (52241/14 74222/14), 2018. július 10., 22. és 26. pontok.

is hatékonynak kell lennie. Ha a hazai jog nem ismeri el a kártalanítás jogát egy konkrét 5. cikkes jogsértés esetén, az önmagában az 5. cikk (5) bekezdésének sérelmét jelenti.

– A kártalanítás kiterjed a nem vagyoni kárra is. Az államoknak van némi mérlegelési jogköre a kártérítés összegének meghatározásakor, azonban az összeg nem lehet annyira alacsony, hogy az kiüresítse a jog lényegét.

– A kompenzációra való jogosultság akkor is fennáll, ha a hatóságok nem követtek el szándékos mulasztást vagy súlyos gondatlanságot, de a fogva tartás mégis törvénysértőnek minősült (például egy eljárási hiba vagy a határidők túllépése miatt).

Míg a 41. cikk (igazságos elégtétel) az EJEB általi közvetlen kártérítés-megállapításról szól, az 5. cikk (5) bekezdése a hazai jogrendszeren belüli kompenzációs kötelezettséget írja elő. Ha a hazai út nem biztosított vagy hatástalan, az EJEB mindkét cikk alapján megállapíthatja a felelősséget.

Magyarországot egy ügyben marasztalták el amiatt, mert a kérelmező nem kapott lehetőséget kártérítésre.

A Somogyi kontra Magyarország ügyben egy olasz bíróság fegyveres rablásért nyolc év börtönbüntetésre ítélte a kérelmezőt, és néhány év múlva a büntetésének a további végrehajtását átadták Magyarországnak. A Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy a magyar jogban az olasz büntetés legjobb megközelítése lenne, ha a kérelmezőre börtönbüntetésének fennmaradó részére „közepes büntetést” (börtönt) szabnak ki, majd a feltételes szabadlábra helyezés a büntetés háromnegyedének letöltése után lehetséges. Szabadulása után a kérelmező kártérítést követelt amiatt, hogy a bíróság az olasz és a magyar büntetés-végrehajtási szabályok helytelen egyeztetése miatt 2006. március 17-én helyezte csak feltételes szabadlábra, míg enyhébb rezsimben már 2005 novemberében szabadulhatott volna. Kártérítést is követelt amiatt, hogy tévesen töltött két évet és öt hónapot egy szigorúbb rezsimű börtönben.

Az EJEB emlékeztetett arra, hogy az 5. bekezdés szerinti kártérítéshez való jog azt feltételezi, hogy a többi bekezdés valamelyikének megsértését akár egy hazai hatóság, akár az Egyezmény intézményei megállapították. Jelen ügyben a Bíróság megállapította, hogy a kérelmező fogva tartása megsértette az Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdését (elítélés utáni átszámítás téves volta miatt hosszabb ideig volt börtönben). A kapcsolódó felelősség megállapítására irányuló keresete azonban sikertelen volt. A Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Regionális Bíróságnak a kérelmező kárára történő helytelen jogalkalmazása – lényegében a súlyosság hiánya miatt – nem eredményezett kártérítési felelősséget. Az EJEB számára azonban a kérelmező jogellenes fogva tartásához vezető helytelen jogértelmezés képezte a jelen kérdés lényegét. A Legfelsőbb Bíróságnak a hibázó bíróság részéről „súlyos

gondatlanságot” megkövetelő határozata – és ez nem volt ilyen szintű – miatt azonban a kérelmezőnek nem járt kártérítés az Egyezmény 5. cikkének (5) bekezdése alapján.³⁶

5. Összegzés

A fenti áttekintés alapján látható, hogy a hatályos alkotmányos szabályozás egy hosszabb jogtörténeti fejlődés eredményeként alakult ki, összhangban a jogállamiság elveinek magyarországi elfogadásával és kiteljesedésével. Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése e történeti hagyományokra és a nemzetközi jogi szabályozásra is tekintettel már nem hagy kétséget afelől, hogy a személyi szabadságnak nemcsak törvénytelen, hanem alaptalan korlátozása is vagyoni kompenzációt von maga után. Ennek legfőbb indoka pedig, hogy a jogállam nem háríthatja el a büntetőhatalom gyakorlásából adódó felelősséget olyan esetben, amikor valaki formailag jogszerűen, de érdemben alaptalanul szenved joghátrányt a büntető igazságszolgáltatásban.

Felhasznált irodalom

BELEGI JÓZSEF: CVIII. Fejezet – Az alaptalanul alkalmazott szabadságkorlátozásért járó kártalanítás.

In: BELOVICS ERVIN – ERDEI ÁRPÁD (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 1066–1079.

FINKEY FERENCZ: *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1908.

KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárás jog*. Budapest, Osiris, 2008.

MAŁGORZATA WASEK-WIADEREK: *European standard of compensation for wrongful convictions*. Routledge, 2023. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003229414-11>

TÓTH GÁBOR ATTILA: 55. § [A személyi szabadsághoz való jog]. In: JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég, 2009. 1947–1995.

³⁶ Somogyi kontra Magyarország (5770/05), 2011. január 11., 27–28. pontok.

Abstract

REFLECTIONS ON ISSUES RELATED TO COMPENSATION FOR UNJUSTIFIED
RESTRICTIONS ON PERSONAL LIBERTY

Before the Fundamental Law entered into force, the Constitutional Court examined several times the constitutional basis of compensation claims arising from unlawful deprivation of liberty. Article 55(3) of the former Constitution granted compensation only in cases of unlawful arrest or detention. The Court consistently held that this provision did not impose a general obligation on the state to compensate all individuals subjected to coercive measures later found unnecessary. In contrast, Article IV (4) of the Fundamental Law introduced a new phrase, providing compensation also for “groundless” restrictions of liberty. This amendment significantly broadened the constitutional basis of the right to compensation. The Constitutional Court has since clarified the distinction between “unlawful” and “groundless” deprivation of liberty. According to its case law, a restriction may be “groundless” even if it was lawful at the time of its imposition but later proved unnecessary. This interpretation expands the constitutional protection of personal liberty. The right to compensation is no longer tied exclusively to formal illegality. The Fundamental Law thus strengthens the guarantees surrounding the protection of personal freedom.

Keywords: *personal liberty; unlawful deprivation of liberty; groundless restriction of liberty; compensation; objective state liability; coercive measure; legality; necessity and proportionality*